

Om arbeidsledige sjøfolk.

Blandt de saakaldte »politiforanstaltninger«, d. v. s. alle forføininger som politiet uten særskilt hjemmel maa foreta for aa fjerne konkrete faresituasjoner, inngaar ogsaa den opgave aa gripe inn naar en situasjon frister eller tvinger til forøvelse av straffbare handlinger. Samtidig forlanges det i lovbestemte tilfeller at politiet yder omsorg for de svake og hjelpeløse i samfundet, dels gjennom almindelig kontrollmyndighet dels gjennom positive foranstaltninger.

Dette er opgaver som politiet setter pris paa. De gir arbeidet et ideelt præg og kommer som et forsonlig element inn i politiets ellers sørgelige opgave aa forfølge ulykkelige mennesker med straff. Paa den maaten virker de ogsaa til aa opdra standen til humanitet under behandlingen av forbrydere. I vore dage er der neppe mange av kriminalpolitiets menn, ialfall av dem der har nogen erfaring bak sig, som ikke har tilegnet sig forstaaelsen av at en »forbryder« sjeldnere er et foraktelig individ enn et ulykkelig menneske, som vesentlig onde omstendigheter og tilskikkelser har ført inn paa skyggesiden. Efterhvert som politistanden imidlertid utvikler sig til helt aa forstaa sin sociale opgave i strafferetspleien vil den legge stadig større vekt paa aa forebygge forbrydelserne. Det vil naturligvis være et ønskemaal at politiets viktigste opgave ikke blir aa efterforske forbrydelser — men aa estervise og borttrydde de forhold og omstendigheter, de fristelser og tilstande av

konkret nød som er egnet til aa føre nogen inn paa forbryderbanen.

I overensstemmelse hermed maa det være en av samfundets fornemste opgaver i kriminalpolitisk henseende aa skaffe politiet midler ihende til kunne utføre et godt arbejde i den nevnte retning. En god løsning av det problem vil ikke bare direkte reducere forbryderantallet, men den vil gi politiet en øket ansvarsfølelse overfor menneskeskjebnerne. Samtidig faar man haabe at publikums gjennomgaaende mistro og nag til politiet — en stemning som vel mindre skyldes politiets daarlige egenskaper enn dets mange avskrekkende gjøremaal — efterhaanden vil avløses av en tillid, som vil influere paa politiets autoritet paa en mere ideel maate en bare fryktfølelsen.

Min hensikt med denne lille artikkel er aa peke paa ett forhold hvor midlerne mangler. Jeg vil minde om, at de vilkaar som blir budt vore arbeids- og hjemløse sjøfolk, mens de gaar i havnebyerne og venter paa hyre, gjennomgaaende er saa ulykkelige, at samfundet selv har skylden, naar saavidt mange av dem omsider blir bellere eller tyver.

Speielt i de daarlige tider finnes i hver havneby flokker av arbeidsløse sjøfolk, som har søkt derhen for aa friste lykken. Av og til — særlig utover vaaren — reduceres nok antallet noget. Folkene tar dels arbeide under fiskerierne og søker dels utover landsbygden paa jordarbeide. Men om høsten — især innunder jul — øker det paa igjen, og tilstanden kan da være forfærdelig. Arbeidskontorene er overfyldte og bare en liten procent av de ledige kan skaffes hyre. Sjøfolkene blir ofte gaaende i maanedsviis og slenge i gaterne mens »de venter paa aa faa job«. Nogen av dem ligger paa frelsesarmeens herberger, andre i politiets »husvildearrestere«; atter andre ligger ute. Hvad de lever av er ikke godt aa vite. Tildels faar de vel nogen hjelp av kammerater paa kystruteskiber.

Men det kan ikke strekke til. Det vesentligste underhold skaffes nok ved betling.

Det er ikke vanskelig aa innse at det baade socialt og kriminalpolitisk er et sørgelig problem vi her har for os. Vi ser til stadighet at unge ustraffede gutter i 18 aarsalderen bringes inn paa politikammeret for aa ha drevet betling. Andre kommer selv, drevet av sult og nød, til politiet for aa be om hjelp. Det har en viss betydning som indicium paa hvorledes tilstanden er, for den slags gutter har ellers en avgjort ulyst til aa komme et politikammer paa nært hold.

Jeg kjender mange eksempler paa at unge gutter, som har maattet unnvære mat i et par døgn, har gaat ute om natten selv senhøstes av mangel paa midler til nattelogi. Andre har ligget paa et fartoi innved kaien — med en klipfiskbundet som underdyne. Naar jeg har talt med slike unge gutter som er blit arrestert enten for slagsmaal, for aa ha brukt trusler paa arbeidskontoret eller skjeldsord under betling e. l. har de til aa begynne med møtt op med mistro og trods overfor politifullmektigen og har besvart spøragsmaalene paa en egen haard og forbitret maate. Snakk til dem om mat, saa vil man bare av trekkningerne om munden kunne se at maaltiderne ikke har været hyppige netop. Og tiltaler man dem venlig, saa vil man erfare at de ikke er haardere karene enn at de kanskje er litt paa graaten av og til. Og det er ikke saa rart. De er ganske almindelige kjekke gutter som bare sulten og motgangen har fart ille med. Om de i en slik tilstand begaar et tyveri eller i den bitre sindsstemning, som de maa befinne sig i, begaar en voldsforbrydelse, saa er det ikke underlig. Forbrydelsen er en klar kausalfølge av ulykken, og det er derfor samfundet som er anslifter. Men sammenhengen kan være konsekvent nok om den ikke altid er saa aabenbar. Mens gutterne slenger i havnebyen fiskes de op av de drevne lediggjengere som til aa begynne med hjelper dem, derpaa agiterer dem op og saa endelig gir

dem innblikk i hvorledes de herefter skal snu sig i en vanskelig situasjon. De viser dem hvorledes de skal bruke kunstknep under betlingen og lærer dem samtidig aa tilvirke staaltraadarbeider og selge skrivepapir, knapper og skolisser, hvorved de forsøker aa innbille sig selv og andre at de driver et slags lovlig erhverv. Men ad den vei glir det etterhaanden inn i sjøfolks almindelige bevissthet, at det »aa gaa paa bommen« er en del av sjømannslivet.

Det er ingen overdrivelse, hvad jeg her anfører. Det er blitt meddelt mig av skibsredere, at blandt norske sjøfolk er det blitt en almindelig foreteelse kun aa staa ombord en maaned eller to efterat de har latt sig mønstre ut paa utenriks sjøfart. Saa tar de sig ferie paa den maaten at de som har familie legger sig inn paa fattigvesenet, mens de løse og ledige streifer om en tid før de søker ny hyre.

Følgen herav er at norske redere ser sig stadig mindre tjent med aa bruke norske sjøfolk. De forhyrer utlendinger i utenlandske havner. Ledigheten blandt vore egne blir større og større. Faren øker progressivt.

Jeg kan ogsaa bemerke at flere redere bare tar imot sjøfolk som kan stille depositum eller garanti som sikkerhet for at de ikke skal løpe vekk igjen med det samme. Resultatet herav blir heller ikke godt.

Det er ennu en omstendighet som ogsaa ofte bidrar til aa forlenge sjøfolkenes ledighet. Det er myndigheternes sendrektighet med aa meddele fornøden tillatelse til aa ta ut paa utenriks sjøfart. Jeg kjenner flere tilfeller hvor der er vist liten forstaaelse. Et av de værste var det som en ung gutt var utsatt for, da han gikk i maanedsvis og led ondt mens han ventet paa underretning fra lensmannen i hjembygden, som han hadde skrevet til og søkt om militær utreisetillatelse. Lensmannen besvarte ikke engang purringer. Da saa gutten efter flere maaneders forløp fikk sin hjemmeværende bror til aa henvende sig personlig til lensmannen, viste det sig at guttens ansøking fremdeles

laa paa lensmannens kontor. Først nu blev den expederet til guttens militære overordnede. Imidlertid var flere chancer til aa faa hyre gaat gutten forbi. Jeg skal bemerke at denne gut hadde reist hjemmefra, fordi han ikke orket aa ligge sin fattige familie til byrde. Hvilken skade en saa hjerteløs optreden fra myndigheternes side gjør er det unødvendig aa paapeke.

Jeg skal ikke kaste bort tiden med aa regne op eksempler. Det er paa det rene at her forligger en faretilstand. I de mange tilfeller da de forskjellige forsorgsinstitusjoner ikke kan eller vil yde hjelp, maa politiet gripe inn. Men hvorledes skal det gjøres?

Til det enkelte politikammer er der naturligvis aldrig bevilget noget understøttelsesfond, hvorfra midlerne kan hentes.

Aa henvise de nødlidende sjøfolk til stedets fattigvesen er ikke nok. At sjøfolkene blir avvist fra fattigkontorene ser vi saavidt ofte, at det nok kan karakteriseres som en bred regel. Og det er jo heller ikke mer enn naturligt at kommunen i disse dage, da alle fattigbudget er overbelastet, kvier sig for aa slippe inn paa sig disse skarer av utenbys folk som samler sig i sjøfartsbyen. Det kan være vanskelig aa hjelpe kommunens egne innvånere langt værre andres. Bortsett fra den masse extraarbeide og bryderi som skaffes naar man skal søke regres hos andre kommuner med optagelse av hjemstavnsforklaringer og krangel om tvivlsomme refusionskrav, er det jo sterke betenkeligheter som melder sig selvom fattigvesenets funksjonærer personlig har lyst til aa vise sig velvillige. Jo mere rundhaandet en kommune viser sig, jo større blir tilstrømningen av arbeidsledige. Ikke bare utleggene, blir betydeligere men ogsaa tapene, da hjemstavnskommunen jo bare refunderer $\frac{2}{3}$ av opholdskommunens utlegg. Kfr. fattiglovens §§ 15 og 16. Disse bestemmelser leder til den

urimelighet overfor sjøfartsbyerne, at de blir nødt til aa bære en stor del av forsorgsbyrden for hele landet, fordi byen driver en for hele landet gavnlig arbeidsformidling. Paa den maaten maa jo sjøfartsbyen endog betale avgift for aa skaffe arbeide til andre kommuners arbeidsledige.

Disse omstendigheter sammenlagt leder naturligvis til at understøttelsen til utenbys sjøfolk blir mer enn snau naar der idetheletatt ydes nogen hjelp. Forøvrigt er det vel tvilsomt om disse direkte pengeforstreknings er heldige, selv under forutsetning av at de blir rettfærdig fordelt. Det er arbeidsløn sjøfolkene ønsker og trenger — ikke gaver. Fattigkassene burde — ikke mindst av sociale og nationaløkonomiske grunde — staa for den almindelige bevissthet som den allersiste utvei, som man nødigt tyr til — ikke som et regelmessig og naturlig feriefond for sjøfolk.

Nu ser vi at der paa enkelte fattigkontor praktiseres den regel, at den utenbysboende som lider nød faar en reisebillet til nærmeste by. Saa er man færdig med ham.

Det er den uheldigste fremgangsmaate som kan tenkes. For det første yder den ingen hjelp. Utsikterne til arbeide forbedres ikke for nogen derved at de forskjellige kommuner uavladelig bytter arbeidsledige med hinanden. Men dernæst er dette den enkleste maaten hvorpaa myndighetene kan lære samfundets arbeidsledige op til aa bli omstreifere.

Havnemissionen yder megen hjelp til de nødlidende sjøfolk, men midlerne strekker ikke paa langt nær til. Disse midler er for øvrig helt private. Kommune eller stat har ingen andel i dem og kan derfor ikke gi nogen- somhelst forskrifter om naar og hvorledes de skal disponeres. Om frelsesarmeen kan det samme sies. Forsorgs- og verneforeningerne hjelper bare lovovertrudere.

Resultatet er at sjøfolkene som er reist hjemmefra for aa søke arbeide kommer i en helt hjelpeløs stilling, mens andre folk, som blir sittende hjemme og kanskje ikke gjør

sig nogen anstrengelser for aa kunne ernære sig selv, lever forholdsvis sorgløst paa kommunens bekostning. Og de polilimenn som gjerne vil gjøre sin plikt og redde de forkomne sjøgutter fra aa bli drevet inn i ulykkerne, savner anstendige midler til aa kunne rette paa stillingen. Vi ser derfor stadig at politiet maa gripe til den sorgelige utvei aa hjemsende sjøfolk med hjemmel av løsgj. l. § 7, hvis første ledd lyder saaledes: »Hvis nogen, som hengir sig til ørkesløshet eller driver omkring, opholder sig utenfor sit bosted og ikke paa opfordring efter § 3 gjør rede for sine erhvervskilder paa tilfredsstillende maate, kan politiet gi ham paalæg om at vende tilbake til bostedet eller sende ham tilbake til det«.

Det er naturligvis ikke lovlig aa anvende denne bestemmelse overfor sjømenn som gjør hvad de kan for aa skaffe sig arbeide og som ikke gir inntrykk av aa være lovovertrudere paa nogensomhelst maate. Det er et misbruk av § 7, hvis opgave jo er aa bekjempe løsgjengeruvesenet — ikke aa skaffe en kommune av med arbeidsløse fattigfolk. Hjemsendelsesbeslutningen er under de nevnte omstendigheter ogsaa ulovlig selvom vedkommende selv i en tilstand av nød har anmodet om aa bli hjemsendt paa denne maaten. Og naar beslutningen ellers blir vedtatt under de samme omstendigheter, er det ikke fordi sjømannen anser sig som nogen løsgjenger og finder beslutningen berettiget, men fordi han føler sig nødtvunget til aa ta imot hjelp paa den maaten, eller fordi han er blitt likeglad.

Men beslutningen er ikke bare i strid med lovens ord. Det er ogsaa en dyp uretfærdighet aa hjemsende en mann under slike forhold. Skal en sjømann kunne faa arbeide maa han jo reise til forhyringsstedet. Naar han maa vente en stunn før han kan faa hyre, maa han nødvendigvis »drive omkring« i havnebyen saalenge. Men av den grunn aa sende han fra forhyringsstedet til hans bosted som kanskje ligger langt inne i landet eller paa en

fiskerplass ute i skjærgaarden, er hensynsløst og desuten stikk i strid med løsgjengerlovens formaal. Denne lovs bestemmelser tilsikter aa opdra løsgjengere til aa kunne og ville arbeide. Det er da bakvendt at en av lovens bestemmelser skal brukes for aa faa erhvervssøkende bort fra arbeidsformidlingen.

Men en av de vesentligste innvendinger som kan reises mot forføiningen er den fare som det — kriminalpolitisk set — er forbundet med aa iverksette hjemsendelsen. Inntil vedkommende kan bringes ombord paa det fangeførende skib, settes han regelmessig inn i varetekt-arrest. Det er jo ikke alltid strengt nødvendig, men det er »en kurant affære«. I de fleste tilfeller er det mest praktisk aa sikre sig mannens person, saa han ikke kommer paa rangel eller — for de egentlige løsgjengeres vedkommende — stikker av. Og i andre tilfeller setter man mannen inn i fengslet for aa kunne skaffe ham forpleining i ventetiden — paa fengselsvesenets bekostning. Det kan stundom vare flere dage før han kan sendes. Men aa vænne ustraffede personer til aa sitte i en fengselscelle — saa aa si gjøre dem forsonlig med den tanke aa kunne opholde sig der — er efter mit skjøn meget letsindig. Fengselsstraff er vort samfunds alvorligste straff. Der burde derfor staa mest mulig respekt av fengslet inntil det var nødvendig aa bruke det overensstemmende med dets egentlige øiemed.¹⁾ Man bør lengst mulig unngaa at fengslet blir betraktet som no forholdsvis almindelig. Netop derfor

¹⁾ Der syndes meget mot den regel. Bl. a. naar der stipuleres saa store bøter for en forseelse i forhold til den mulktertes økonomiske stilling, at han faktisk tvinges til aa avsone boten. Det har særlig ofte været tilfelle med bøter til mannskaperne paa rutegaaende skibe som har smuglet nogen flasker brennevin. Naar en fyrbøter som tjener kr. 175 pr. mnd. og sitter med familie faar en bot paa flere hundrede kroner, maa han avsone den. Det er galt. Enten faar retten idomme fengselsstraff eller politiet forelegge ham en bot som han er istann til aa betale dersom han vil.

bør en fengsling heller aldrig betraktes av en politiman som en kurant affære.

Arrestopholdet i forbindelse med hjemsendelse er naturligvis især farlig for unge mennesker, hvis tilpasnings-evne er større enn hos eldre, samtidig som de er lettere aa paavirke baade med ondt og godt. Naar hjemsendelses-instituttet blir almindelig brukt overfor sjøfolk er det farlig for hele deres milieu. Det kan tilslutt bli ansett som et liketil eventyr i en sjømanns liv baade at han »gaar paa bommen« og at han »hukes og sendes hjem«.

Jeg haaber at det ikke allerede nu betraktes av sjøfolk som en ordinær foranstaltning til deres fordel at de hjemsendes efter løsgjengerloven. Det vilde gaa sørgelig ut over instituttets opgave som et præventivt middel overfor løsgjengere. Det er imidlertid blitt en almindelig foreteelse at løse og ledige sjøfolk henvender sig til politiet og anmoder om aa bli hjemsendt.

Det har ikke liten betydning at saavel instituttets som myndigheternes autoritet lider ved at det samme middel, der anvendes for aa avverge løsgjengeruvesenet og hindre forbrydernes operationer det brukes ogsaa av samfundet som nødhjelp til skikkelige folk. En slik sammenblanding er egnet til aa forvirre begreperne om hvad der er rett og riktig. Men den er ogsaa egnet til aa forvirre en menigmanns opfatning av hvad det egentlig er myndigheterne vil ham: Om politiet mener aa ærefornærme ham fordi han er fattig, eller om politiet synes synn i enhver løsgjenger og derfor staar ham til tjeneste med forpleining og reisebilletter.

Aa raade bot paa de misforhold som jeg her har nevnt tør bli en vanskelig opgave. Det er naturligvis betenkeligheter forbundet med aa utvide systemet med pengeunderstøttelser til de ledige sjøfolk, men paa den anden side kan heller ikke samfundet overlate dem til sig selv.

Jeg skulde tro at den riktige løsning vilde være efter-

haanden aa oprette offentlige sjømannshjem i alle havnebyer, hvor de ledige sjøfolk kunde anbringes med plikt til aa utføre arbeide for sit underhold dersom de ikke kan betale for sig. Det kunde ogsaa tenkes ordnet paa den maaten at sjømannshjemmet fik refusionsrett i de understøttedes hyre, naar de igjen kommer i arbeide.

Men før man kan komme saa langt bør politiet av statens midler bli bevilget beløp som kan anvendes til øjeblikkelig hjelp i form av naturalier til de sjøfolk som, mens de ærlig bestreber sig paa at faa arbeide, trenger og fortjener den. Hjelpen maatte naturligvis ydes efter omhyggelig undersøkelse og under bedst mulig kontroll. Det maa anskues som en politiforanstaltning mot nød og ikke som en almindelig forsorgsvirksomhet fra politiets side. Midlerne burde i tilfelle ogsaa kunne anvendes til hjemsendelse av sjøfolk naar det var hensiktsmessig. Utleggene burde videre kunne tilbakeholdes i senere hyre, da det har moralsk betydning at utlegget anskues som laan og ikke som gave. Samtidig vilde en omhyggelig iakttagelse av løsgj. l. §§ 1 og 2 gardere mot misbruk av offentlige midler.

Naar jeg mener at staten bør paata sig den økonomiske byrde ved disse foranstaltninger er det fordi jeg ut fra kriminalpolitiske betraktninger antar at de vesentlig henhører under statens oppgaver. Jeg henviser ogsaa til hvad jeg ovenfor har anført om hvorledes fattiglovens refusionsregler virker uheldig i de forhold som jeg her har for øje.

Bergen 4. mai 1927.

Andr. Aulie.